

РОДОВО ОДГОВОРНО БУЏЕТИРАЊЕ ЗА ЕФИКАСНА ЗАШТИТА НА ЖРТВИТЕ НА РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО ВО ОПШТИНА ШТИП

Автори:

Бети Пејева, Христина Начева

Партнерска организација:

**Едукативно-хуманитарна
организација ЕХО Штип**

Ментори:

Др. Марија Ристеска

М-р Емил Шурков

М-р Ристе Јуруковски

Чувар(к)и на јавно кесе за родово одговорен буџет е активност која се спроведува во рамките на проектот „Промоција на родово одговорни политики во Југоисточна Европа и Република Молдавија (2013-2016)“, на UN Women финансиран од Австриската развојна агенција и Швајцарската агенција за соработка и развој. Активноста ја спроведува Центарот за истражување и креирање политики Консалтинг – ЦИКП Консалтинг ДОО Скопје и партнерските организации.

РОДОВО ОДГОВОРНО БУЏЕТИРАЊЕ ЗА ЕФИКАСНА ЗАШТИТА НА ЖРТВИТЕ НА РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО ВО ОПШТИНА ШТИП

Автори:

Бети Пејева, Христина Начева

Партнерска организација:

**Едукативно-хуманитарна
организација EXO Штип**

Ментори:

Др. **Марија Ристеска**

М-р **Емил Шурков**

М-р **Ристе Јуруковски**

“Содржината на оваа публикација е одговорност на EXO Едукативно-хуманитарна организација -Штип и таа во никој случај не ги одразува ставовите на UN Women Австриската развојна агенција, Швајцарската агенција за соработка и развој, и ЦИКП Консалтинг ДОО”

Содржина

1. Вовед	4
2. Методологија	6
3. Институционален контекст и рамка на јавни политики	8
4. Опис и оправданост на конкретната политика	10
5. Анализа на политиките на Локалната самоуправа	12
6. Буџетска анализа и главни наоди	14
7. Добри примери и практики	18
8. Заклучоци и препораки	19
9. Литература и информации	20

Листа на табели

Табела 1 - Полова структура на населението во општина Штип	4
Табела 2 - Евиденција за број на евидентирани жртви на семејно насилство (РБН) од општина Штип во канцеларијата за бесплатна правна помош на ЕХО во последните 5 години	5
Табела 3 - Евидентирани настани од областа на семејно насилство во МВР СВР Штип (2015г.)	10
Табела 4 - Годишен буџет за канцеларија за бесплатна правна помош на жртви на семејно насилство (РБН)	18

Листа на графикони

График 1 - Процент на невработени во Општина Штип по пол	4
---	---

1. Вовед

Општина Штип се наоѓа меѓу височините на Исарот, Мерите и Кумлакот, по должината на двата брега на реката Отиња и е центар на источниот дел од Македонија. Во општина Штип живеат 47.796 жители, од кои 50,05% се мажи, а 49,95% се жени. Во однос на етничкиот состав на населението, 87,18% се Македонци, 2,66% Турци, 4,59% Роми, 4,34% Власи и 1,23% останати. Проценката на Државниот завод за статистика од 31.12.2011 година, покажува зголемување на бројот на жители за 802 во периодот од 2002 до 2011 година, додека половиот баланс се одржува (види Табела 1).

Табела 1 - Полова структура на населението во Општина Штип

Општина	Вкупно жители	Мажи	Жени
Штип	48.598	24.313	24.285

Извор: Државен завод за статистика

Заради социјалистичкото планирање повеќе од 90% од вкупното население во општина Штип е градско, а старосната структура на населението менува со забележани трендови на стареење на населението. Работоспособното население се карактеризира со континуиран пораст, кој е поинтензивен кај возрасните групи над 40 годишна возраст. Тоа имплицира на неповолна старосна структура на работоспособниот контингент, како демографска рамка од која се регрутира работната сила.

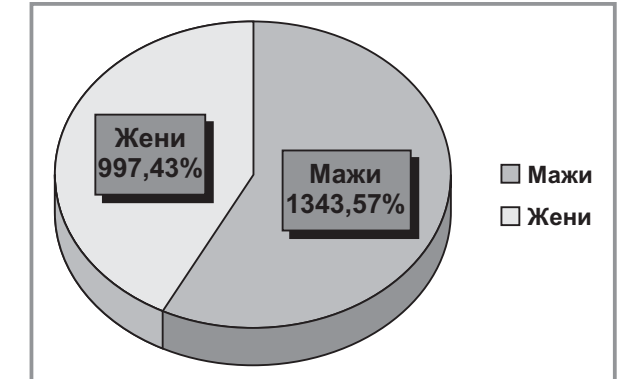
Основен белег на стопанството во Штип е текстилот кој по скоро сите економски показатели учествува со 70% во вкупните остварувања на индустријата во општината. Во Штип постојат над 70 конфекциски куќи од приватниот сектор, каде работи најголемиот дел од работоспособната женска популација во општината.

Трансформацијата на економијата од социјалистичка планска во пазарна ги реструктурираше и затвори голем дел од економските

капацитети што доведе до масовни отпуштања на работници. Како резултат на одржаниот тренд на текстилно производство (гранка која вработува главно жени) имаме појава на трансформација на улоги, каде жените се оние кои заработуваат, додека голем број од мажите кои не работат остануваат дома.

Според податоците од АВРМ, вкупниот број на

График 1 - процент на невработени во општина штип по пол.

¹ Завод за статистика, попис на населението 2002 година

невработени жени во општина во 2015 година во општина Штип изнесувал 997, додека бројот на невработени мажи бил 1343 (види График 1).

Жените во Македонија, иако се економски активни и независни, не ги споделуваат обврските во домот со мажите. Соочени со традиционалните сфаќања за улогата на жената во семејството и општеството, тие работат во две смени една на работа, а една дома. Анкетата на трошење на времето за 2015 покажува дека жените поминуваат меѓу 3 и 5 часа во домашни обврски додека мажите меѓу 1 и 1.3 час. Ова е уште по изразено во помалите средини како општина Штип. Жените во Штип се главните носачи на леб во семејството и поднесувачи на товарот на домашни обврски. Меѓутоа, тоа не мора да значи дека нивниот придонес е соодветно наградуван и доволно ценет од страна на општеството, заедницата и семејството. Напротив, измените во веќе споменатите сфери во последните децении придонесоа за промени и во релациите на полето на историската прифатеност во врска со општествената улога на мажите и жените, приватноста и семејството, прашањата на моќта, авторитетот, премолчените културни обичаи и правила за преовладувачкото машко/женско однесување. Неповолните економски услови и ваквата перцепција за промена на улогите допринесе до зголемени фрустрации, кои најчесто се манифестираат во форма на зачестена појава на семејно, односно родово базирано насилство. Статистиките од релевантните институции и граѓански организации ја констатираат следната состојба во 2015 година:

- 93% од пријавените и од осудените сторители на кривични дела при вршење семејно насилство во истражуваниот период се мажи, а 82% од жртвите се жени.
- Од сите жртви на кривични дела при вршење семејно насилство, само 4% се мажи кои се жртви на жени сторители. Од друга страна, 76% од сите жртви се жени кои се жртви на мажи.
- Најчестото својство на сторителот со жртвата според полициските статистики со учество од 65% припаѓа на сопруг/а вклучително на поранешен/на и вонбрачни, а 95% од жртвите во својство на сопруг/а се жени.

Табела 2 - Евиденција за број на евидентирани жртви на семејно насилство (РБН) од Општина Штип во канцеларијата за бесплатна правна помош на ЕХО во последните 5 години.

Година	Бр. на ново пријавени странки	Странки кои се повторуваат од претходните години	Вкупно
2011	36	15	51
2012	48	9	57
2013	45	11	56
2014	42	9	51
2015	38	14	52
Вкупно	228	52	267

И покрај вака значајниот проблем на семејно насилство општина Штип во својата социјалната политика скоро и да нема реализирани мерки кои се однесуваат на спречување и справување со овој проблем.

Предмет на оваа анализа е практичната примена на воспоставените законски норми и институционални механизми кои ги регулираат еднаквите можности на жените и мажите и родовата рамноправност, пред сè на локално ниво, при справување со феноменот на семејното насилство и насилството врз жените, кој има типично родово димензија и е најчест облик на кршење на женските човекови права.

Имајќи го во предвид фактот дека секоја јавна политика треба да е соодветно отсликана и во буџетот, со анализата се преиспитуваше колку јавните политики на општина Штип се родово одговорни во контекст на родово базираното насилство и дали истите се проследени со алокација на соодветни буџетски средства наменети за заштита на жртвите на родово базирано насилство и за организациите кои даваат услуги на жртви на родово базирано насилство. Конкретно, предмет на анализа беа распределените расходи во општинскиот буџет од програмата за социјална заштита и ставката за трансфери до НВО. Истовремено ЕХО изработи модел на корист и трошоци за мерка за заштита на жртвите на родово базирано насилство – услуги за бесплатна правна помош и советување. Анализата покажа дека и покрај заложбите на релевантни чинители во општината да го вметнат концептот на родово рамноправност во стратешките документи и да ги унапредат родовите политики, сепак останува широк простор за дејствување за ваквите нивни заложби да бидат соодветно отсликани и поддржани од општинскиот буџет преку примена на родово одговорното буџетирање, а во интерес на поеднаква дистрибуција на финансиските средства и нивна распределба до корисниците на кои најмногу им се потребни.

2. Методологија

Методолошки, процесот се состоеше од прибирање на примарни и секундарни информации и податоци од различни извори:

Првиот извор на примарни информации се темели на сознанија добиени преку анализа на актуелната состојба во однос на инциденцата на родово базирано насилство, при што, преку официјални барања се прибираа статистички податоци од релевантни институции и организации кои го третираат овој проблем: СВР, ЦСР, граѓански организации и општината.

Вториот извор на примарни информации се засноваше на информации добиени преку полуструктурирани прашалници и разговори/интервјуа со лица кои се задолжени да ги спроведуваат одредбите од Законот за еднакви можности и препораките од Стратегијата за родово одговорно буџетирање: координаторката за

еднакви можности на мажите и жените во општината, претседателката на КЕМ, претседателката на Комисија за финансирање, буџет и ЛЕР, раководителот на Сектор за финансиски прашања, одговорното лице за социјална, детска и здравствена заштита при Сектор за јавни дејности, претседателот на Комисија за социјални работи и здравство, како и со други лица од општинската администрација, советници и претставници на телата на Советот на општината, а за кои сметавме дека се релевантни да одговорат на прашалникот.

Прашањата беа полуструктурирани, а содржеа прашања поделени во четири тематски целини: законски надлежности, одговорност и капацитети на општината за спроведување на РОБ; Законски обврски, одговорност и капацитети на општината за обезбедување на заштита на жртви на родово базирано насилство; Информации и податоци за методологии и критериуми за распределба на буџетските средства, информации за број на корисници, проценка на корисници и висина на буџетски алокации во програма за социјална заштита и трансфери до НВО.

За жал, не сите од посочените чинители, одговорија на прашалниците кои им беа доставени, па дополнително реализиравме разговори и интервјуа со лицата кои изразија интерес за споделување на информации и податоци кои се однесуваат на родово одговорното буџетирање.

Зависно од достапноста на различните чинители, се користеа различни методи на комуникација: директни индивидуални и групни средби, комуникација по електронска пошта, и телефонски разговори.

Интервјуата, односно разговорите се одвиваа во насока да се добијат сознанија за примената на алатките за родово одговорно буџетирање, досегашната пракса за начинот на инкорпорирање на родовата димензија при подготовка на буџетот, постапките за утврдување на приоритети при планирање на буџетите, начинот на подготовка на стратешките планови и акциските планови, особено од областа на социјалната заштита и еднаквите можности за жените и мажите, колку од зацртаните цели и очекуваните резултати се постигнати и дали воопшто стратешките документи се земени во предвид при подготовката на буџетот.

Третиот извор на примарни информации беа релевантните стратешки документи, планови и програми на општините кои, по правило, треба да се инкорпорираат во буџетот на општините, како и самиот буџет, при што целта беше да се утврди дали постои интегрален пристап во подготовката на стратешките приоритети, дали е запазена родовата перспектива при нивната подготовка, и дали истите се земени во предвид при подготовката на буџетот на општината.

Во анализата беше вклучена и евалуација и преглед на секундарни извори на информации, како податоци од постоечки анализи, извештаи и информации објавени од страна на други граѓански организации, како и практики на меѓународни организации.

3. Институционален контекст и рамка на јавни политики

Законската регулатива на Р. Македонија направи чекор напред со донесување на посебен Закон за превенција, спречување и заштита од семејно насилство кој почна да се применува од 1 јануари 2015 година (Службен весник на РМ, бр. 138), каде во член 4 за прв пат се користи терминот „родово базирано насилство“, а во член 33 се дефинираат и надлежностите на единиците на локалната самоуправа во доменот на превенција и спречување на семејното насилство, при што ЕЛС се задолжени да обезбедуваат заштита на жртвите во заедницата, воспоставуваат центри за згрижување, советувашишта за жртви и советувашишта за сторители на семејно насилство, советувашиште за родители и деца, советувашиште за брак и семејство и други форми за згрижување и помош на жртвите, како и локални СОС линии. Согласно овој закон, Единиците на локалната самоуправа исто така преземаат мерки за воспоставување на меѓусебна и координирана соработка на локално или регионално ниво помеѓу центрите за социјална работа, полициските станици, здравствени, предучилишни и образовни установи и здруженија. Во член 60 пак е наведено дека Единиците на локалната самоуправа со институциите и здруженијата, кои работат во полето на семејното насилство, изготвуваат протокол за меѓусебна соработка за преземање на мерки за превенција, спречување и заштита од семејното насилство во локалната заедница. Обврските од ваквите надлежности секако имаат и финансиски импликации кои треба да бидат инкорпорираани во општинскиот буџет, а би биле во корелација со соодветните стратешки документи и акциски планови на општината.

Основен документ со кој е уредено остварувањето на социјалната заштита во Република Македонија е Законот за социјална заштита („Службен весник на Република Македонија“ бр. 148/13). Според овој закон, општината, градот Скопје и општините во градот Скопје организираат и обезбедуваат спроведување на социјалната заштита во согласност со овој закон, преку донесување сопствени Развојни програми за специфичните потреби на граѓаните од областа на социјалната заштита

Од аспект на надлежноста на единиците на локалната самоуправа во областа на социјалната заштита, од особена важност е Законот за Локална самоуправа каде во член 22 (став 7), општините помеѓу другото, се надлежни и за Социјална заштита и заштита на деца. Покрај овие два закони, од значење за креирањето на локалните политики во сферата на социјалната заштита е и Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа кој ги дефинира и поединечно ги разработува изворите на приходи и тоа како сопствените приходи на општините, така и оние што се обезбедуваат како трансфери од Буџетот на Републиката и буџетите на фондовите и можноста за финансирање преку задолжување.

Исто така, во планирањето на социјалната заштита на локално

ниво свое значење има и Законот за меѓуопштинска соработка, согласно кој општините можат да основаат заедничка јавна установа и од областа на социјалната и детската заштита.

Особено значаен во контекст на оваа анализа е Законот за бесплатна правна помош беше донесен со цел да гарантира еднаков пристап на правдата преку обезбедување на бесплатна правна помош во одредени граѓански административни постапки за лица кои имаат финансиски проблеми. Министерството за правда овласти десет невладини организации за обезбедување на бесплатна правна помош, од кои ЕХО е една од организациите која е посебно насочена кон заштита на жените.

- Во член 5 е утврдено дека правото за бесплатна правна помош може да се искористи од било кое лице коешто ги исполнува условите утврдени со законот.
- Во член 8 е утврдено дека барањата за бесплатна правна помош можат да бидат одобрени од Министерството за правда, при што се штитат правата од областа на социјалното, здравственото, пензиското, или инвалидското осигурување: работни односи, заштита на деца и малолетници, семејно насилство, баратели на азил, права за заштита од трговија на луѓе и имотни права.

Со оглед на обврските што произлегуваат од законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство единиците на локална самоуправа може да ги делегираат надлежностите и функциите на правна заштита на лиценцираните правни субјекти за давање на бесплатна правна помош на територија на општина Штип, според Законот за бесплатна правна помош. Тие можат да ја вршат правната заштита во нивно име и за нивна сметка, и во согласност со Акцискиот план за отворено владино партнерство 2016-2018 година, кој предвидува подобрување на квалитетот на социјалните услуги на локално ниво преку делегирање на надлежности и функции на други правни субјекти кои што можат да ги вршат во нивно име и за нивна сметка, меѓу кои и на граѓански организации кои даваат услуги од областа на социјалната заштита. Ова не е новина, бидејќи таква законска можност постои и во Законот за социјална заштита. Станува збор за пракса која се практикува во многу земји со развиен граѓански сектор, со што се обезбедува соработка на локалната самоуправа со ГО, одржливоста на ГО, како и обезбедување на локални услуги на поефективен начин, без дополнително врзување на човечки ресурси.

² http://justice.gov.mk/documents/reg_zdr_pred_pravna_pomos.pdf

4. Опис и оправданост на конкретната политика

Истражувањата на насилството врз жените во семеен контекст во Р. Македонија ги следат основните глобални карактеристики на феноменот, со особености на земја од Балканските простори, каде жените дополнително се соочуваат и со традиционалните сфаќања за улогата на жената во семејството и општеството. Ова е уште поизразено во помалите средини, во локален контекст. Имено, истражувањата на невладините организации покажуваат дека секоја втора жена во Македонија доживеала некаков вид на насилство, а секоја трета била жртва на физички напад. Според статистиките на МВР од вкупниот број извршени кривични дела при семејно насилство во речиси 82% од случаите, жената е субјект на напад. Ваквиот несразмерен однос говори за злоупотреба на моќ од страна на појакиот пол, што упатува на насилство кое има родова основа.

Статистиките на нашата организација, СВР МВР – Штип, како и ЈУМЦСР - Штип говорат за сериозноста на проблемот и неопходноста од интервенција на Општината во обезбедување на соодветна и ефикасна заштита на жртвите на родово базирано насилство. Имено, од информацијата на Министерството за внатрешни работи - сектор за внатрешни работи Штип, која ја добивме на наше барање, може да се забележи дека во 2015 година се пријавени вкупно 336 настани од областа на семејното насилство од кои за 69 се поднесени кривични пријави, за 28 прекршочни пријави, а 244 се евидентирани како поплаки. Од вкупно 66 жртви, 45 се жени, а 21 се од машки пол. Меѓутоа за да се добие реална слика за состојбата, мора да се напомене дека жртвите од машки пол се најчесто жртви на други лица од машки пол во семејството (татко, син, брат, внук итн.) и само во 4% лицата од машки пол се жртва на жена –сторител на семејно насилство.

Табела 3 - Евидентирани настани од областа на семејно насилство во МВР СВР Штип (2015г.)

Настани и жртви	КД	Прекршоци	Поплаки	Вкупно
настани	69	28	244	336
вкупно жртви	66	34	251	351
машки пол	21	14	96	131
женски пол	45	20	155	220

Податоците пак кои беа изложени на средбата на Советодавната група на граѓани на 16 ноември 2016 година од страна на претставникот на МВР СВР – Штип, а се однесуваат на периодот до крајот на месец октомври 2016 година, говорат дека Секторот за внатрешни работи - Штип поднел 37 кривични пријави за сторени 38

кривични дела од областа на семејно насилство.

Според податоците кои ги достави ЈУ Меѓуопштински центар за социјална работа – Штип, по официјалното барање од страна на ЕХО во 2015 година бројот на евидентирани случаи на семејно насилство (РБН) во ЈУМЦСР изнесувал 29, од кои 24 се од женски пол и 5 од машки пол. Притоа, од страна на ЦСР има

- **8 покренати постапки** за обезбедување на мерки и заштита на жртвите според член 18 од Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство;
- **8 поднесени предлози** за изрекување на мерки за заштита од семејно насилство (РБН) од страна на ЈУ МЦСР Штип според член 35 од Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство (РБН);
- **и една кривична пријава** против сторителот за непочитување на судската одлука за изречена привремена мерка за заштита.

Во 2015 година нема жртви на семејно насилство (РБН) сместени во засолниште за жртви на семејно насилство (РБН).

Во 2016 година бројот на пријавени случаи на семејно насилство (РБН) изнесувал 26 од кои 21 се од женски пол и 5 од машки пол. Притоа, ЈУМЦСР интервенирал со:

- **10 покренати постапки** за обезбедување на мерки и заштита на жртвите според член 18 од Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство (РБН),
- **и 10 поднесени предлози** за изрекување на мерки за заштита од семејно насилство (РБН) од страна на ЈУ МЦСР Штип според член 35 од Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство (РБН).

Во 2016 година едно лице е сместено во засолниште за жртви на семејно насилство (РБН), додека пак бројот на известувања од ЈУ МЦСР Штип до судот според член 53 (за текот и ефектите од извршувањето на изречената привремена мерка/ки за заштита), и член 54 и 55 (за спроведување на изречена привремена мерка за заштита од член 35 од овој закон, во текот на периодот следење, како и за непочитување или прекршување на изречена привремена мерка) од Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство (РБН), изнесува 11.

Само во канцеларијата на ЕХО, која се наоѓа во Штип, но работи и со клиенти на територија на цела Македонија, а е овластено здружение за обезбедување на бесплатна правна помош од Министерството за правда, на годишно ниво просечно бараат помош од 90 - 110 баратели на бесплатна правна помош од цела територија на Р. Македонија. Во тек на 2015 г. регистрирани се 78 случаи на семејно насилство во евиденцијата на ЕХО, од кои 43 ново пријавени,

на кои им е даден бесплатен правен совет и други видови на правна заштита, а на 20 лица им е обезбедено бесплатно застапување согласно Законот за бесплатна правна помош. Најголем број, односно 38 ново пријавени и 14 поранешни странки се од Штип, а 96% од жртвите кои се евидентирани кај нас, се жени.

Заклучно со октомври 2016 година, во ЕХО се пријавени вкупно 36 странки, од кои 30 се ново пријавени жртви на семејно насилство (РБН) од територијата на општина Штип, и сите се жени. Ова несомнено упатува на заклучокот дека семејното насилство е родово базирано насилство и како такво треба да се третира.

5. Анализа на политиките на Локалната самоуправа

Анализата на политиките на Општина Штип покажува дека тие сè уште се родово неутрални и не ги земаат во предвид специфичните потреби на жените и мажите. Во однос на горливиот проблем со родово базираното насилство, општината се заложува за спречување и обезбедување на заштита на жртвите од семејно насилство во Локалниот акциски план за еднакви можности на жените и мажите за периодот 2014-2019 година, како и во Локалната програма за социјална, детска и здравствена заштита

Имено, во самиот акциски план за еднакви можности (2014-2019 година) како цели во областа Еднакви можности и насилството се поставени:

1. Анализа на состојбите за бројот на сторители на насилство;
2. Статистика за број на повторувања на насилството од еден сторител;
3. Користење на постоечки протоколи за постапување во случај на семејно насилство;
4. Подигање на свеста на судиите преку семинари, работилници;
5. Опремување на Шелтер центар;
6. Кампања за борба против семејно насилство.

Засега, предвидените мерки кои се однесуваат на активности поврзани со користење на финансиски средства од општинскиот буџет не се превземени, а тоа ни го покажува прегледот на реализираните средства од буџетот на општина Штип за 2016 година на кој ќе се осврнеме во подеталната буџетска анализа.

Локалната програма за социјална, детска и здравствена заштита за 2016 година содржи програмска област 6: Трговија со луѓе, семејно насилство и педофилија, каде се предвидува превенција на појавата на семејно насилство преку воспитно образовниот процес и подигање на свеста кај општата популација за законската регулатива на семејното насилство со осврт на психолошко и сексуално насилство, информираност за заштитата која се обезбедува во рамките на

кривично правниот систем. Притоа се предвидени обуки за сензибилизација на стручните кадри во училиштата и за родителските совети и е нагласено дека активностите кои се во рамки на овој програмски дел ќе се реализираат во координација со ЛАП за еднакви можности каде истите се дефинирани. Меѓутоа, анализата и споредбата на двата документа не докажа конкретна поврзаност со оваа активност. Во самата програма не се предвидени финансиски импликации по општинскиот буџет за реализација на оваа активност, па разбирливо зошто истата сеуште не е реализирана.³

Во посочените акциски документи не е утврдена прецизна временска рамка за реализација на активностите, ниту се поставени индикатори за мерење на резултатите и постигнувањата, (а уште помалку родово сензитивни индикатори), не постои корелација помеѓу Буџетот на Општина Штип за 2016 година со предвидените активности согласно акциските планови од кои, за дел од нив, се проектирани и финансиски конструкции со импликации по општинскиот буџет

Во извештајот за реализација на програмата за социјална, детска и здравствена заштита за 2015 година е спомената реализацијата на една активност од областа на семејното насилство (РБН), а која ја реализираше УНДП и МТСП во соработка со ЕХО и општина Штип, а беше наменета за обучување на мултисекторскиот тим за постапување во случаи на семејно насилство. Истата беше финансирана од страна на УНДП, што значи дека во текот на 2015 година општината од општинскиот буџет не поддржала ниту една активност која се однесува на заштита од родово базирано насилство.

Од страна на општината во областа на заштита од семејно насилство (РБН) може да се спомене дадената поддршка на 4 жртви во тек на 2016 година преку нивно привремено сместување во засолниште кое служи за прифаќање на бездомни лица и не исполнува стандарди за прифаќање на жртви на семејно насилство, а за кое општината ги плаќа трошоците за електрична енергија. Исто така општината помогнала и со пакети со храна и посредувала за вработување на дел од нив. На истите ЕХО им обезбедува бесплатна правна помош до конечно решавање на нивните случаи.

Мерките кои ги превзема општината во рамки на своите институционални капацитети не се доволни да ги задоволат реалните потреби на жртвите на родово базирано насилство, имајќи во предвид дека согласно важечката законска легислатива, општините се должни да преземат пакет на мерки со кои ќе обезбедат ефикасна заштита на жртвите, особено во областа на правната заштита и згрижување, кое може да се оствари со меѓуопштинска соработка и соработка со граѓанските организации.

³ Програмата е достапна на следниот линк: <http://stip.gov.mk/index.php/mk/javni-sluzbi>

6. Буџетска анализа и главни наоди

Вкупните приходи на Општина Штип за 2016 година изнесуваат 916.879.000.00 ден., од тоа 856.000.000 ден. се наменети за вкупните расходи, а останатите 60.000.000 се наменети за отплата на главница од долг. Бидејќи самиот буџет не е целосно програмски ориентиран, заради прецизно утврдување на распределените средства во ставките за социјална заштита и трансфери до НВО, се раководеме од информациите кои ги добивме преку реализираните прашалници и спроведените интервјуа со релевантните лица од соодветни служби во општината.

Иако во Буџетот на општината, оваа ставка не е јасно видлива, буџетот наменет за програмата на социјална заштита, според добиените информации, изнесува 13.584.000 ден., од кои 12.000.000 ден. се наменети за учество на општината во изградба на детска градинка. Според информациите кои ги добивме, средствата во висина од 12.000.000 ден. не се реализирани во тек на оваа година и ќе се префрлат во буџетот за следната година кога се очекува да се добие конкретно одобрение и дополнителни средства за изградба на градинка од страна на МТСП.

Останатите средства во висина од 1.584.000 ден. биле наменети за останатите проекти/активности од областа на социјалната заштита. Анализирајќи го буџетот не се дојде до прецизна проценка за нивната намена, но интервјуираните лица сметаат дека дел од овие средства, односно:

- 372.000 ден. биле искористени за реализација на проектот општинско корисна работа, кој се спроведува во соработка со УНДП, а во чии рамки, оваа година нема корисници кои се жртви на семејно насилство;
- Дел од средствата биле искористени за обезбедување на плата за ангажирано стручно лице во Центарот за аутизам; 250.000 ден. и од оваа ставка на годишно ниво се трошат за плаќање на фактури за електрична енергија за прифатилиштето на бездомни лица, сместено во верски објект и каде времено се сместуваат и жртви на семејно насилство. (РБН);
- 160.000 ден. се одвоени за потребите на проектот Инклузија на деца Роми во детските градинки, а
- средства во висина од 468.000 на годишно ниво се издвојуваат за 13 семејствата чии домови настрадале во пожар, па општината одвојува по 3.000 денари месечно за наемнини.
- Од оваа ставка исто така се издвојуваат и средства за социјални случаи – баратели на помош од општината на кои по разни основи им се доделени вкупно 38.000 денари во тек на 2016 година.

Што се однесува до ставката наменета за трансфери до НВО, во

буџетот за 2016 година биле предвидени 700.000 ден., или 0.14% од вкупниот буџет. Од одговорените прашалници и интервјуираните лица не успеавме да добиеме прецизни информации дали, и колку средства се распределени на граѓански организации во текот на 2016 година. Не постојат конкретни информации ниту за распределбата на овие средства во претходните години, освен дека во главно биле финансирани организации кои работат во областа на социјалната заштита, екологијата и младински прашања. Имено, општината не се раководи според одредена методологија при распределбата на средства од овие буџетски ставки, а иако постои методологија за распределба на средствата за НВО, таа не се применува.

Исто така не се користи плански пристап и процес на континуирани консултации со граѓаните, но и со општинските служби при подготовката на буџетот, при што би се земале во предвид приоритетите наведени во стратешките документи, па затоа не може да се забележи конзистентност во подготовката и реализација на буџетот, кој, во оваа форма, не ги отсликува потребите наведени во акциските планови за еднакви можности и социјална заштита. Иако во стратешките документи постојат забележителни заложби за унапредување на родовата рамноправност, во буџетот на општината изостанува родовата димензија:

1. При подготовка на буџетот изостанале влезните точки за започнување на процесот на родово одговорно буџетирање;
2. Не се практикува претходен континуиран и организиран процес на консултации ниту со граѓанските организации, ниту со пошироката локална заедница, а уште помалку со ранливите категории (со цел да се утврдат нивните потреби) во текот на подготовка на буџетот;
3. Буџетот не е целосно програмски ориентиран, не постои разбирлива алокација на буџетските ставки и не е видлива родовата димензија.

Во доменот на проблемот кој сакаме да го адресираме, општината досега нема направено проценки на потребите со цел да се излезе во пресрет на оваа ранлива категорија и да се обезбедат средства за воспоставување на соодветен систем на заштита кој би инкорпорирал специјализирани услуги за жртвите на семејно насилство (РБН).

6.1. ПРЕДЛОГ- Родово буџетска иницијатива

Со овој предлог ЕХО сака да иницира процес на родово сензибилизација на буџетот на општина Штип. Нашата цел е да покренеме механизми со чија помош локалната самоуправа преку соработка со граѓанскиот сектор ќе ја интегрира родовата перспектива во планирањето, креирањето и спроведувањето на буџетот и истовремено сериозно ќе се заложат и помогне во сузбивањето на

последниците од семејното насилство, кое има изразени карактеристики на родово базирано насилство врз жените.

Реално проблемите со жртвите на семејно насилство не се сведуваат исклучиво на моментално згрижување, или еднократна финансиска или материјална помош. Нашето четиринаесетгодишно искуство говори дека на само 5 - 10 % од жртвите кои пријавуваат родово базирано насилство им е потребно згрижување во засолниште за жртви на РБН, доколку немаат роднини, блиски лица, или финансии за да си обезбедат привремено сместување додека не почнат да дејствуваат мерките на заштита кои се покренуваат во рамки на правниот систем, но на сите, без исклучок, им е потребна итна, а понатаму и континуирана правна заштита до целосен излез од кругот на насилството. Правната заштита е круцијална бидејќи овозможува да се стави крај на насилството и е неопходна и неминовна карика за понатамошната интеграција на жртвата во општествениот живот.

Тоа значи дека преку нашата канцеларија за правна помош поминуваат речиси сите жртви на семејно насилство (РБН) кои истото го имаат пријавено во МВР и ЈУМЦСР, а оние кои го немаат пријавено, ние по службена должност ги упатуваме да го пријават со цел да се активира целокупниот институционален систем на заштита. Сепак, за да се обезбеди ефикасна правна заштита преку веќе воспоставениот механизам на заштита од страна на ЕХО, освен постоечките организациски и персонални капацитети на организацијата, потребни се и доволно финансиски средства за функционирање. Имено, во услови кога организацијата нема директна поддршка од меѓународни донатори, а ниту државата, ниту Единиците на локалната самоуправа имаат воспоставено соодветни механизми за финансиска поддршка на здруженијата кои даваат услуги на жртвите на семејно насилство и насилство врз жени, се доведува во прашање опстанокот на овој вид на услуги кои ги обезбедува нашата организација. Во тек на своето работење (речиси 14 години) организацијата нема добиено никаква финансиска поддршка ниту од државниот ниту од буџетот на локалната самоуправа. Затоа, оваа анализа има за цел да ги предочи минималните средства кои се потребни на годишно ниво за обезбедување на специјализираните услуги кои ги дава нашата организација и воедно, колку општината би ја чинело функционирањето на бесплатната правна помош која ја нудиме како организација, во услови на веќе постоечки организациски, просторни, технички и човечки ресурси и воспоставени структурни и функционални стандарди и процедури на работа, доколку ја прифати иницијативата.

Притоа, мора да нагласиме дека ЕХО е првата организација која во Р. Македонија го воспостави системот на стандардизација на услуги за граѓанските организации кои обезбедуваат бесплатна правна помош на жртви на семејно насилство и воедно, истите, ги применува во својата работа.⁴ За жал, токму поради недостиг на

⁴ <http://eho-org.mk/index.php/mk/2013-07-30-19-58-25/2013-01-02-23-09-59>

финансиски средства, бројот на организации кои нудат стандардизирани услуги на жртви на семејно насилство во Македонија е многу мал, па затоа и нашата организација се труди, во рамки на своите можности, да им помогне на странките од било кој дел на државата.

Сепак, проценката на трошоци ќе се базира на просечниот број на пријавени жртви и настани кои се случуваат на територија на општина Штип. При проценката користевме просечен број на жртви кои се јавуваат на годишно ниво и просечен број на настани - постапки кои ги водиме со нив и во нивен интерес. Исто така, проценката се прави во услови на постоечки просторни, технички и човекови ресурси, па тие трошоци ќе бидат изоставени, исто како и трошоците за амортизација на мебелот и техничката опрема која ја користиме.

Просечниот број на жртви на територија на Општина Штип кои ЕХО ги опслужува на годишно ниво изнесува 53. Овој број е пресметан врз основа на бројот на странки кои се опслужени во последните пет години, а потекнуваат од општина Штип. Просечниот пак број на настани, односно средби и работа со жртвите заради спроведување на правната заштита на месечно ниво изнесува 30, ако се има во предвид дека откако ќе се пријави насилството по првичниот разговор и жртвата освен советување, правните совети и упатувања побара и се согласи да се започнат постапките за правна заштита по различни основи, неопходни се во просек по 5 средби, консултации, или интервенции, зависно од сложеноста на случајот, за да се дефинираат потребите, конкретните мерки што треба да се преземат, да се комплетира целокупната потребна документација, да се проверат законските можности, да се подготви барање и да се контактира со институции и адвокати. Притоа просечниот број на часови што ги троши правничката за еден настан, односно постапка, изнесува во просек 4 часа, што значи дека правничката во организацијата месечно минува во просек по 120 часа работејќи само на случаи на жртви на родово базирано насилство од општина Штип.

Важен факт кој треба да се спомене во конкретнава проценка е дека овластените здруженија за давање бесплатна правна помош, согласно Законот за бесплатна правна помош мора да имаат вработен правник со положен правосуден испит, што е еден од условите за да се добие овластување од Министерството за правда. Тоа значи дека здружението треба да обезбеди плата за својот вработен.

За потребите на оваа проценка не ја земаме просечната бруто плата во областа стручни, научни и технички дејности – сметководствени и правни услуги, туку просечната бруто плата по вработен во периодот од I – IX месец 2016 година, која според податоците од Завод за статистика на Р. Македонија изнесува 32.621 ден.⁵ Ако просечниот број на работни денови во тек на месецот е 22 дена, а според тоа, просечниот број на работни часови месечно изнесува 176 часа месечно, тогаш согласно исплатената просечна плата, вредноста на 1 работен час изнесува 185,3 ден. Водејќи се по

⁵ <http://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstenie.aspx?id=41&rbr=2164>

оваа пресметка, просечната месечна бруто плата на правничката ќе се пресмета на следниов начин: $120 \times 185,3 = 22.832$ ден. Заради реална слика на трошоците кои ги има организацијата, а кои се однесуваат конкретно само на бесплатната правна помош наменета за жртви на семејно насилство (РБН), во понатамошната пресметка ќе користиме износи кои се однесуваат на половина од месечните трошоци за активно функционирање на организацијата, сметајќи дека со обезбедување на средства во таа висина, канцеларијата за бесплатна правна помош би имала можност за одржливост.

Табела 4 - Годишен буџет за канцеларија за бесплатна правна помош на жртви на семејно насилство (РБН), во денари.

Трошоци	Износ	Бр. на единица мерка	Вкупен износ на трошоци
Бруто плата на правник	22.832	12	273.984
Наемнина	6.000	12	72.000
Комунални трошоци	3.000	12	36.000
Комуникациски трошоци (интернет, телефон)	1.500	12	18.000
Канцелариски материјал	1.000	12	12.000
Осигурување од одговорност	4.500	1	4.500
ТОТАЛ			416.484

Треба да се потенцира дека проценката е сведена на задоволување на минимум стандарди при обезбедување на бесплатна правна помош на жртви на семејно насилство (РБН). За целосно исполнување на стандардите за специјализирани услуги, потребно е да се направи пресметка која ќе вклучи исполнување на сите структурни и функционални услови кои се однесуваат на локацијата, големината, распоредот и функционалноста на просторот и бројноста и професионалното унапредување на персоналот кој учествува во сите придружни активности кои се насочени кон соодветен прием, креирање на безбедносен план и обезбедувањето на ефикасна заштита на жртвите.

7. Добри примери и практики

Општина Струмица веќе четврта година обезбедува средства во висина од 1.100.000 ден. од општинскиот буџет за финансирање на советодавна канцеларија за жртви на семејно насилство, со која раководи Организацијата на жени од Струмица. Општината ги префрли надлежностите за заштита на жртвите на семејно насилство со што, освен што направи крупен чекор во унапредување на родовата рамноправност и обезбеди континуирана и професионална поддршка на жртвите на семејно насилство од страна на обучен и професионален кадар, исто така го ефектуираше родово одговорното буџетирање во пракса.

8. Заклучоци и препораки

Проблемот со семејното насилство (РБН) во општината е очевиден и загрижувачки, но иако во стратешките документи и акциски планови на општината постојат заложби за воспоставување на ефикасна заштита на жртвите на РБН, од локалната самоуправа се очекува да заземе стратешки пристап во негово решавање со инкорпорирање на соодветни ставки и алокација на финансиски средства во општинскиот буџет.

Семејното насилство врз жените е родова дискриминација и кршење на цел корпус на човекови права на жената, вклучително правото на живот, достоинство, физички интегритет, слобода. Воедно претставува и здравствено прашање, економско прашање, социјално, образовно, односно влијае врз сите сегменти на човековото живеење. Семејното насилство остава долготрајни последици и врз жртвата и врз општеството. Еден од аспектите или последиците од семејното насилство се и трошоците кои паѓаат на товар на индивидуалната жртва, на социјалното опкружување на жртвата, на економијата, но и за општеството во целина.

Финансиската димензија на семејното насилство овозможува да се согледа обемот на неговите последици врз општеството изразени во пари, но и да се увидат конкретните придобивки од намалувањето и елиминирањето на семејното насилство. Односно да се пресмета колку чини отсуството на дејствување, а колку чинат мерките и активностите содржани во политиките за елиминирање на семејно насилство (Ибид, 2014) Ова е од особено значење при креирање на буџетите ако се земе во предвид дека со отсуство на соодветна интервенција за спречување и елиминирање на насилството, социјалните и економски последици ги трпи и самата локална заедница. Тоа значи дека вложувањето на заедницата, односно на општината во интервенции насочени кон сузбивање на овој феномен, всушност значат вложување во развојот на заедницата, затоа што допринесуваат кон намалување на штетните општествени последици како што се: социјална и економска непродуктивност изразена преку отсуство од работа, отсуство на децата од образовниот процес, дисфункционални семејства, појава на малолетничка деликвенција, здравствени проблеми итн.

Проценката на трошоците за услугите кои се даваат на жртвите на семејно насилство може да понуди увид во која мера преземените мерки и активности и алоцираниот буџет за нив се сразмерни на штетата од семејното насилство.

Како организација која има долгогодишно искуство со работа на ова поле, а имајќи ги предвид позитивните практики и примери, како од нашето непосредно окружување, така и од меѓународната пракса, предлагаме препораки наменети за донесувачите на одлуки, учесниците во подготовка на стратешките документи, и препораки во однос на подготовката на буџетот:

- Локалната самоуправа да ги искористи законските можности за

да делегира надлежности во областа на социјално - правната заштита наменета за жртвите на семејно насилство (РБН). Според моделот и пресметката која ја предлагаме, ваквата проактивност општината би ја чинело само 416.484 денари на годишно ниво, која сума е минорна во споредба со штетите и последиците кои би настанале во случај на отсуство на ваков вид на услуги во заедницата.

- Во новиот стратешки план за родова еднаквост на општина Штип (2017-2020) да бидат внесени соодветни програми каде ќе се предвидат пакет мерки за заштита на жртвите на родово базирано насилство со соодветна буџетска алокација и родово сензитивни индикатори и прецизни рокови за реализација
- Стратегијата да предвиди и препораки за интервенција во општинските акти и општинскиот буџет, а со цел чинителите задолжени за спроведување на политиките за еднаквите можности да имаат поголемо влијание врз креирање и реализација на родово сензитивни политики.
- Стратегијата и акциските планови да предвидат и разработат и процес на консултации при подготовка на буџетот со цел унапредување на родово одговорното буџетирање и зголемување на видливоста на РОБ во буџетот.
- Во програмата за социјална заштита во буџетот, или во ставката наменета за трансфери до НВО да се предвиди посебна ставка, односно потпрограма наменета за финансирање на услуги од областа на социјалната заштита.
- Во буџетот на општината да се предвиди фонд за индивидуална помош на жртви на родово базирано насилство кој ќе се доделува според одредени критериуми.
- Да се формира тим за родово одговорно буџетирање, составен од претставници на служби во општината, КЕМ и граѓански организации за унапредување на РОБ во општината.
- Да се воспостави и активира меѓуопштинска соработка и соработка со граѓанските организации со цел да се реализираат пообемни проекти од типот на засолништа, или сигурни куќи за жртви на родово базирано насилство.

9. Литература и информации

- Агенција за вработување, преглед на невработени лица според возрастна структура со состојба на 30.09.2016 година
- Акциски план за еднакви можности на Општина Штип 2014-2019 година
- Буџетот на општина Штип 2016 година
- Државен завод за статистика, Попис на население 2002 по општини, Макстат база
- Државен завод за статистика, просечната бруто плата по вработен во периодот од I – IX месец 2016 година

- <http://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstение.aspx?id=41&rbr=2164>
- Закон за бесплатна правна помош
- Закон за еднакви можности на мажите и жените (Службен весник на Република Македонија бр.6/2012)
- http://www.mtsp.gov.mk/wbstorage/files/zem_2012.pdf
- Законот за Локална самоуправа
- http://aa.mk/WBStorage/Files/Zakon_lokalnata_samouprava.pdf
- Законот за меѓуопштинска соработка
- http://aa.mk/WBStorage/Files/Zakon_meguopstinska_sorabotka.pdf
- Закон за превенција, спречување и заштита од семејно насилство (Службен весник на РМ, бр. 138)
- <http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/Zakon%20za%20prevencija%20semejno.pdf>
- Закон за социјалната заштита (Службен весник на Република Македонија бр. 148/13)
- http://mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/socijala_precisten_nov.pdf
- Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа
- Локален акциски план за еднакви можности на жените и мажите за периодот 2014-2019 година
- Локалната програма за социјална, детска и здравствена заштита 2016 година <http://stip.gov.mk/index.php/mk/javni-sluzbi>
- Официјална страна на Општина Штип <http://www.stip.gov.mk/>
- Предизвици за процена на трошоците од семејно насилство во Република Македонија - Стојанка Мирчева
- Водич низ процесот на стандардизација на услуги за граѓанските организации кои обезбедуваат бесплатна правна помош на жртви на семејно насилство
- <http://eho-org.mk/index.php/mk/2013-07-30-19-58-25/2013-01-02-23-09-59>
- Трошоци од семејно насилство врз жените во Република Македонија, Обид за пресметка на трошоците за 2006 - Јорданка Ганчева

